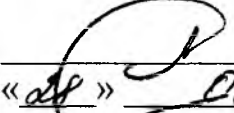

Установа адукацыі
«Беларускі дзяржаўны эканамічны ўніверсітэт»

ЗАЦВЯРДЖАЮ

Рэктар установы адукацыі
«Беларускі дзяржаўны
эканамічны ўніверсітэт»

 А.У. Ягораў
«28» 06 2024.
Рэгістрацыйны № УД- 5906-24 /вуч.

БЕЛАРУСКАЯ МОВА І КУЛЬТУРА МАЎЛЕННЯ

Вучэбная праграма ўстановы адукацыі
па вучэбнай дысцыпліне для спецыяльнасці
6-05-0231-03 «Лінгвістычнае забеспячэнне міжкультурнай камунікацыі
(з указаннем моў)»

Вучэбная праграма складзеная на падставе тыпавой вучэбнай праграмы па модулі «Мова і культура маўлення» для спецыяльнасці 1-23 01 02 «Лінгвістычнае забеспячэнне міжкультурных камунікацый (па напрамках)» (Рэгістрацыйны № ТД-Е.912/тып. ад 01.08.2022 г.) і вучэбнага плана па спецыяльнасці 6-05-0231-03 «Лінгвістычнае забеспячэнне міжкультурнай камунікацыі (з указаннем моў)»

СКЛАДАЛЬНІК:

І. І. Навасельцава, дацэнт кафедры беларускай і рускай моў установы адукацыі «Беларускі дзяржаўны эканамічны ўніверсітэт», кандыдат філалагічных навук, дацэнт

РЭЦЭНЗЕНТЫ:

Т. М. Мельнікава, загадчык кафедры беларускай і рускай моў установы адукацыі «Беларускі дзяржаўны медыцынскі ўніверсітэт», кандыдат філалагічных навук, дацэнт;

В. І. Уласевіч, вядучы навуковы супрацоўнік аддзела сучаснай беларускай мовы філіяла «Інстытут мовазнаўства імя Якуба Коласа» Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі, кандыдат філалагічных навук, дацэнт

РЭКАМЕНДАВАНА ДА ЗАЦВЯРДЖЭННЯ:

Кафедрай беларускай і рускай моў установы адукацыі «Беларускі дзяржаўны эканамічны ўніверсітэт»

(праатакол № 11 ад 23. 05. 2024);

Метадычная камісія па спецыяльнасцях «Лінгвістычнае забеспячэнне міжкультурных камунікацый (па напрамках)», «Лінгвістычнае забеспячэнне міжкультурнай камунікацыі (з указаннем моў)», «Маркетынг» (прафілізацыя «Падзейны маркетынг»), «Маркетынг» (прафілізацыя «Падзейны маркетынг» (на англійскай мове)) установы адукацыі «Беларускі дзяржаўны эканамічны ўніверсітэт»

(праатакол № 5 ад 29. 05. 2024);

Навукова-метадычным саветам установы адукацыі «Беларускі дзяржаўны эканамічны ўніверсітэт»

(праатакол № 8 ад 27. 06. 2024);

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Беларуская мова – адна з дзяржаўных моў у Рэспубліцы Беларусь, найкаштоўнейшы нацыянальна-культурны феномен, што перадае назапашаны духоўны досвед беларускага народа. Важнасць захавання тытульнай мовы беларусаў акрэслівае «Канцэпцыя інфармацыйнай бяспекі Рэспублікі Беларусь» (18.03.2019): «Беларуская мова разам з двухмоўем, замацаваным у дзяржаве Канстытуцыяй, садзейнічае павышэнню нацыянальнай свядомасці беларускага грамадства і фарміраванню яго духоўнасці. Пашырэнне сацыяльных функцый і камунікатыўных магчымасцей беларускай мовы, яе паўнаwartаснае і ўсебаковае развіццё разам з іншымі элементамі нацыянальнай культуры выступаюць гарантыямі гуманітарнай бяспекі дзяржавы» (п. 48 Главы 12 «Захаванне традыцыйнага ўкладу і каштоўнасцей»).

Вучэбная дысцыпліна «Беларуская мова і культура маўлення» з’яўляецца важным складнікам лінгвістычнай падрыхтоўкі спецыялістаў па міжкультурнай камунікацыі. **Аktуальнасць вучэбнай дысцыпліны** «Беларуская мова і культура маўлення» заключаецца ў яе скіраванасці не толькі на фарміраванне моўных кампетэнцый у будучага спецыяліста па міжкультурнай камунікацыі, але і на развіццё навыкаў культуры зносін і маўленчых паводзін, фарміраванне камунікатыўнай культуры асобы.

Мэта вывучэння дысцыпліны – фарміраванне ў студэнтаў спецыяльнасці 6-05-0231-03 «Лінгвістычнае забеспячэнне міжкультурнай камунікацыі (з указаннем моў)» культуры вуснага і пісьмовага маўлення падчас ажыццяўлення камунікацыі на дзяржаўнай мове ў прафесійнай дзейнасці.

Дасягненне пастаўленай мэты прадугледжвае рашэнне наступных **задач**:

- даць студэнтам неабходную сістэму тэарэтычных і практычных ведаў пра беларускую мову і культуру беларускага маўлення;
- актуалізаваць, паглыбіць і сістэматызаваць веды пра беларускую мову як жывую, унармаваную і рухомую сістэму, у якой усе ўзроўні ўзаемазвязаныя і ўзаемаабумоўленыя, пра яе нацыянальна-культурныя адметнасці;
- павысіць культуру пісьмовай і вуснай формаў маўлення праз замацаванне навыкаў валодання літаратурнымі нормаў мовы і камунікатыўнымі якасцямі маўлення;
- развіць моўнае чуццё, навыкі валодання беларускай мовай як сродкам камунікацыі, інструментам пазнання і самавыяўлення асобы, уменні крытычнага мыслення і творчага пошуку для самастойнага аналізу моўных фактаў і з’яў на аснове вызначэння адмысловых, прыватных і агульных прымет, распрацоўкі індывідуальных даследаванняў;
- выпрацаваць, з ухілам на камунікатыўную стылістыку, навыкі выяўлення ў прапанаваных тэкстах іх асноўных стылярысаў з мэтай дасведчанага выкарыстання багатых рэсурсаў беларускай мовы, лексічна і стылістычна значных варыянтаў у адпаведнасці з намерамі моўцы, зместам,

характарам і задачамі стасункаў, сітуацыі выказвання і сферы ўжывання (сацыякультурнай, навукова-практычнай, прафесійна-дзелавой);

- узбагаціць прафесійны слоўнік запас і навучыць спосабам адэкватнага перакладу профільных тэкстаў з блізкароднаснай рускай мовы на беларускую мову, асновам рэдагавання;

- пашырыць сацыялінгвістычны і этналінгвакультуралагічны досвед;

- спрыяць выхаванню паважлівага стаўлення да беларускай мовы як асноўнага нацыянальна-культурнага складніка самабытнасці народа, пачуцця асабістай адказнасці за культуру маўленчых паводзін.

У выніку вывучэння вучэбнай дысцыпліны «Беларуская мова і культура маўлення» фарміруецца **базавая прафесійная кампетэнцыя (БПК-1):** валоданне культурай вуснага і пісьмовага маўлення падчас ажыццяўлення камунікацыі на дзяржаўных мовах у прафесійнай дзейнасці.

У выніку вывучэння вучэбнай дысцыпліны студэнт павінен

ведаць:

- сучасныя канцэпцыі паходжання і этапы развіцця беларускай мовы;

- месца і ролю нацыянальнай мовы беларусаў на лінгвістычнай карце свету, у сістэме агульначалавечых каштоўнасцей, у культуры і працэсе сацыяльных зносін;

- характар моўнай сітуацыі ў Рэспубліцы Беларусь і асаблівасці функцыянавання беларускай мовы на сучасным этапе;

- нормы сучаснай беларускай літаратурнай мовы;

- нацыянальна-культурную адметнасць лексічнага складу беларускай мовы;

- сістэму лексічных, граматычных і стылістычных сродкаў беларускай мовы і іх камунікатыўныя магчымасці;

- кампаненты (аспекты) культуры маўлення і камунікатыўныя якасці маўлення;

- стылі і падстылі беларускай мовы, іх адметныя моўныя рысы;

- асноўныя прыёмы перакладу тэкстаў з рускай мовы на беларускую, методыку рэдагавання тэксту;

- умовы і формы маўленчай камунікацыі, нацыянальныя традыцыі ў маўленчым этыкеце, правілы маўленчай этыкі і паводзін;

умець:

- карыстацца асноўнымі моўнымі паняццямі і тэрмінамі беларускага мовазнаўства ў іх сістэмна-структурных сувязях;

- сістэматызаваць, ацэньваць, параўноўваць, дыферэнцаваць і аналізаваць моўныя з'явы на аснове выяўлення спецыфічных і агульных прымет, рабіць абгрунтаваныя высновы;

- аналізаваць асаблівасці беларуска-рускага і руска-беларускага білінгвізму; выяўляць, класіфікаваць і выпраўляць інтэрферэнцыйныя парушэнні ў маўленні, памылкі і недахопы ў змесце, будове і маўленчым афармленні пісьмовых і вусных выказванняў (уласных і чужых);

- прытрымлівацца камунікатыўных якасцяў і этыкі маўлення;
- ствараць тэксты розных тыпаў, стыляў і жанраў з улікам аспектаў культуры маўлення і патрабаванняў камунікатыўных якасцяў маўлення;
- карыстацца навыкамі кампрэсіі і разгортвання навуковай інфармацыі, анатавання і рэферавання тэкстаў;
- карыстацца слоўнікамі, адэкватна перакладаць спецыяльныя тэксты з рускай мовы на беларускую з улікам стылістычнай прыналежнасці і асаблівасцей лексіка-граматычнай будовы тэксту, рэдагаваць тэксты;
- дасведчана ажыццяўляць камунікацыю на беларускай мове, эфектыўна карыстацца атрыманымі ведамі на практыцы;

валодаць:

- нормаў беларускай літаратурнай мовы і нормаў маўлення;
- навыкамі самастойнага аналізу моўных з'яў і фактаў;
- навыкамі карэктнага выкарыстання ва ўмовах дзяржаўнага двухмоўнага сродкаў беларускай мовы адпаведна зместу, задачам і сітуацыі зносінаў;
- навыкамі адэкватнага (з улікам нацыянальна-культурнай адметнасці беларускай мовы) перакладу тэкстаў з рускай мовы;
- культурай беларускага маўлення, формуламі маўленчага этыкету;
- навыкамі эфектыўных маўленчых паводзін падчас камунікацыі;
- якасцямі грамадзянскасці і патрыятызму.

навыкамі культуры усной і пісьменнай рэчы пры ажыццяўленні камунікацыі.

У межах адукацыйнага працэсу па названай дысцыпліне студэнт павінен набыць не толькі тэарэтычныя і практычныя веды, уменні і навыкі па спецыяльнасці, але і развіць свой каштоўнасна-асобасны, духоўны патэнцыял, сфарміраваць якасці патрыёта і грамадзяніна, гатовага да актыўнага ўдзелу ў эканамічным, вытворчым, сацыяльна-культурным і грамадскім жыцці краіны.

Месца вучэбнай дысцыпліны (модуля) у сістэме падрыхтоўкі спецыяліста з вышэйшай адукацыяй (вучэбная дысцыпліна належыць да модуля «Мова і культура маўлення» дзяржаўнага кампанента).

Сувязі з іншымі вучэбнымі дысцыплінамі – уводзіны ў агульнае мовазнаўства.

Форма атрымання вышэйшай адукацыі – дзённая.

У адпаведнасці з вучэбным планам універсітэта на вывучэнне вучэбнай дысцыпліны вылучаецца:

агульная колькасць вучэбных гадзін – 120, аўдыторных – 44, з іх лекцыі – 10 гадзін, практычныя заняткі – 34 гадзіны.

Размеркаванне аўдыторнага часу па курсах і семестрах:

1 семестр: лекцыі – 10 гадзін, практычныя заняткі – 34 гадзіны.

Самастойная работа студэнта – 76 гадзін.

Працоўная ёмістасць – 3 з. адз.

Форма прамежкавай атэстацыі – экзамен.

ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА МАТЭРЫЯЛУ

Тэма 1

Беларуская мова як найважнейшы складнік нацыянальнай культуры і самасвядомасці народа: гісторыя і сучаснасць

Прадмет, задачы, культурна-выхаваўчае і навукова-практычнае значэнне і метадалагічныя асновы дысцыпліны «Беларуская мова і культура маўлення». Мова і міждысцыплінарныя сувязі. Змест і суадносіны паняццяў: мова этнасу, мова нацыі, дзяржаўная мова, родная мова, літаратурная мова. Мова як знакавая сістэма, сродак камунікацыі і інструмент пазнання рэчаіснасці. Функцыі мовы.

Сучасная беларуская мова як адна з асноўных формаў існавання беларускай нацыянальнай культуры. Беларуская мова ў сусветнай моўнай супольнасці, у сістэме славянскіх моў. Канцэпцыі паходжання і генетычная характарыстыка беларускай мовы, асноўныя этапы яе станаўлення і развіцця. Формы беларускай мовы. Сацыяльна-функцыянальная дыферэнцыяцыя беларускай нацыянальнай мовы (літаратурная мова, тэрытарыяльныя дыялекты, сацыялекты, мова горада і інш.). Прыметы сучаснай беларускай літаратурнай мовы (наддыялектнасць, унармаванасць, кадыфікаванасць, поліфункцыянальнасць і інш.). Сучаснае пашырэнне паняцця «літаратурная мова». Беларуская мова як галоўны складнік менталітэту нацыі, гарантыя яе гістарычнага існавання ў свеце. Беларуская мова на сучасным этапе і перспектывы яе развіцця.

Мова і культура ў соцыуме: сувязь і ўзаемадзеянне. Мова як крыніца ведаў пра нацыянальную культуру народа. Паняцце «нацыянальная моўная карціна свету». Праяўленне сацыякультурнай самабытнасці беларусаў у іх нацыянальным характары і мове. Роля роднай мовы ў працэсе станаўлення асобы, у забеспячэнні культурна-гістарычнай пераемнасці грамадства.

«Канцэпцыя інфармацыйнай бяспекі Рэспублікі Беларусь» (Гл. 12, п. 48).

Тэма 2

Моўная норма і камунікатыўны аспект культуры маўлення.**Фанетычныя, акцэнталагічныя, арфаэпічныя і арфаграфічныя асаблівасці беларускай мовы**

Паняцці «культура мовы» і «культура маўлення». Моўная норма як цэнтральнае паняцце культуры маўлення. Сістэма нормаў беларускай літаратурнай мовы ў аспекце сінхроннай дынамікі. Норма і кадыфікацыя. Гістарычная зменлівасць літаратурнай нормы. Нарматыўнасць і нармалізацыя. Працэсы ўнармавання беларускай мовы ў 20-я гады XX ст. і пачатку XXI ст. Пурызм і лібералізм у пытаннях культуры маўлення. Варыятыўнасць нормаў. Пытанні культуры мовы і маўлення на старонках часопіса «Роднае слова». Аб'ектыўныя і суб'ектыўныя прычыны парушэння літаратурных нормаў.

Паняцце «моўная асоба». Узаемасувязь трыяды «мова – маўленне – маўленчая дзейнасць». Кампаненты (аспекты) культуры маўлення (нарматыўны, камунікатыўны, этычны, эстэтычны). Формы маўлення (вуснае і

пісьмовае, знешняе і ўнутранае, публічнае і непублічнае, падрыхтаванае і непадрыхтаванае (спантаннае), маналагічнае і дыялагічнае). Тыпы маўлення.

Камунікатыўныя якасці маўлення як аб'ектыўныя ўласцівасці і крытэрыі ацэнкі вуснага і пісьмовага маўлення (правільнасць, дакладнасць, лагічнасць, дарэчнасць, выразнасць, багацце (разнастайнасць), чысціня, сцісласць і збыткоўнасць маўлення.

Правільнасць маўлення як базавая камунікатыўная якасць маўлення. Фанетычныя асаблівасці беларускай мовы. Акцэнталагічныя, арфаэпічныя і арфаграфічныя нормы літаратурнай мовы. Роля гукавога боку мовы ў працэсе камунікацыі (стасункаў). Фанетычны ўзровень мовы. Адметнасць артыкуляцыйнай базы беларускай мовы. Фанетычныя сродкі выразнасці маўлення. Склад і націск як фанетычныя адзінкі. Структура беларускага склада. Тыпы і функцыі беларускага націску. Ітанацыя як суперсегментная фанетычная адзінка, яе кампаненты і функцыі. Камунікатыўныя тыпы выказванняў (апавядальны, пыталыны, клічны).

Нормы сучаснага беларускага вымаўлення. Праблемы варыянтнасці на фанетычным узроўні. Арфаэпічная норма і культура маўлення. Вымаўленчая і акцэнталагічная выразнасць маўлення. Прычыны адхіленняў ад арфаэпічных і акцэнталагічных нормаў.

Гісторыя станаўлення сучаснай беларускай графікі. Асаблівасці беларускага алфавіта. Графічныя сродкі. Суадносіны паміж літарамі і гукамі ў беларускай графіцы. Складовы і гукавы прынцыпы беларускай графікі. Асноўныя прынцыпы беларускай арфаграфіі: гісторыя і тэндэнцыі развіцця. Пытанні беларускага правапісу ў XIX – XX стст. Рэформы беларускага правапісу. Арфаграфічныя дыскусіі пачатку XXI ст. Закон Рэспублікі Беларусь «Аб Правілах беларускай арфаграфіі і пунктуацыі» (2008 г.). Даведнікі па беларускай арфаграфіі.

Праблемы беларуска-рускага двухмоўя: псіхалагічны, педагагічны, сацыялінгвістычны аспекты. Паняцці «трасянка» і «дыгласія». Віды беларуска-рускай інтэрферэнцыі ва ўмовах дзяржаўнага білінгвізму. Уплыў СМІ на культуру маўлення грамадства.

Майстры беларускага слова пра мову і культуру маўлення (Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч, Францішак Багушэвіч, Янка Купала, Якуб Колас, Цётка, Максім Багдановіч, Максім Гарэцкі, Кузьма Чорны, Уладзімір Дубоўка, Янка Брыль, Максім Танк, Ян Скрыган, Васіль Быкаў, Уладзімір Караткевіч, Ніл Гілевіч, Рыгор Барадулін і інш.).

Тэма 3

Лексічныя, фразеалагічныя нормы літаратурнай мовы і камунікатыўныя якасці маўлення

Паняцце лексічнай нормы. Лексікалогія як навука. Сувязь лексікалогіі з іншымі раздзеламі лінгвістыкі. Слоўнікавы склад у сістэме мовы. Храналагічная і сацыяльная характарыстыка лексікі. Этымалагічная і стылістычная дыферэнцыяцыя лексікі беларускай мовы. Спрадвечная і

запазычаная лексіка. Лексіка пісьмовага і вуснага маўлення. Міжстылявая (нейтральная) і стылістычна афарбаваная лексіка. Актыўная і пасіўная лексіка. Новыя словы, іх тыпы (неалагізмы і аказіяналізмы). Устарэлыя словы, іх тыпы. Агульнаўжывальныя словы і словы абмежаванага ўжывання. Дыялектная, жаргонная і аргатычная лексіка.

Азначэнне слова. Слова і словаформа. Функцыі слова. Слова як адзінства знака і значэння. Лексічнае і граматычнае значэнні. Унутраная форма слова. Лексічная выразнасць і семантычнае багацце маўлення. Шляхі змяненняў значэнняў слова. Полісемія і монасемія. Полісемія: прычыны ўзнікнення. Структура значэнняў мнагазначнага слова. Варыянтнасць у лексіцы. Паняцце гіперсемы. Паняцце кантэксту. Лексіка-семантычныя варыянты слова. Аманімія. Міжмоўная аманімія. Сінанімія. Антанімія. Паранімія. Класы слоў паводле пазамоўных і ўнутрымоўных крытэрыяў.

Этналінгвістыка і этнасемантыка. Паняцце «моўная карціна свету» («моўная рэпрэзентацыя свету», «моўны вобраз свету») у лінгвістыцы. Універсальныя і нацыянальныя кампаненты культуры ў лексіцы. Роля нацыянальна-культурнай семантыкі слоў у стварэнні моўнай карціны свету беларусаў. Беларуская безэквівалентная лексіка. Сцісласць маўлення. Паняцце «фонавыя веды».

Правільнасць і дакладнасць маўлення. Умовы дакладнасці, лінгвістычныя і экстралінгвістычныя фактары яе забеспячэння. Семантыка, стылістычная афарбоўка, лексічная спалучальнасць як тры асноўныя фактары, што ўплываюць на выбар слова (фразеалагізма). Узаемасувязь прадметнай і паняццёвай дакладнасці. Асаблівасці лексіка-семантычнай спалучальнасці слоў у беларускай мове. Кантамінацыя.

Чысціня маўлення. Збыткоўнасць маўлення (плеаназм і таўталогія). Штампы і канцылярызмы, жарганізмы і вульгарызмы, іншамоўныя словы і дыялектызмы, «штучныя словы» і словы-паразіты як прычыны парушэння чысціні маўлення. Лексіка-семантычная інтэрферэнцыя ва ўмовах беларуска-рускага двухмоўя як адна з прычын недакладнага маўлення.

Актуальныя пытанні беларускай лексікалогіі. Паняцці ядра і перыферыі ў лексіцы. Дэмакратызацыя літаратурнай мовы. Рост варыянтнасці ў мове. Уваходжанне ў літаратурную мову зніжаных варыянтаў моўных адзінак (размоўных, прастамоўных, жаргонных). Змены суадносін вуснай і пісьмовай формаў маўлення. Актыўныя працэсы ў лексіцы беларускай мовы канца XX – пачатку XXI стст. Новае ў беларускай лексіцы: словы, значэнні, выразы. Працэсы пераразмеркавання пластоў лексікі паміж актыўным і пасіўным запасам слоў. Актуалізацыя ўстарэлай лексікі ў новым маўленчым кантэксце. Сацыялінгвістычная адметнасць беларускай лексікі. Уплыў СМІ на сучаснае функцыянаванне мовы і маўлення. Змяненне стылю масавай камунікацыі.

Лексікаграфія і яе задачы. Тыпы і метамова слоўнікаў (структура слоўнікавых артыкулаў). «Слоўнік мовы “Нашай нівы”». Новыя канцэпцыі слоўнікаў, змены стылістычных памет у слоўніках.

Фразеалагічна-семантычныя нормы сучаснай беларускай літаратурнай мовы. Фразеалагізм як адзінка мовы. Фразеалагізм і слова, фразеалагізм і словазлучэнне. Крыніцы беларускай фразеалогіі. Функцыянальна-стылявыя разрады фразеалагізмаў. Актыўныя працэсы, знешнія і ўнутраныя фактары развіцця фразеалагічнага складу мовы. Моўная сутнасць ідыяматычнасці і яе асаблівасці на розных узроўнях моўнай структуры. Этнафразеалогія як новы лінгвістычны напрамак. Нацыянальна-культурны складнік у семантыцы фразеалагізмаў. Сімвалы, архетыпы, міфалагемы, фонавыя веды, канцэпты, канцэптуальная карціна свету і іх роля ў вывучэнні нацыянальна-культурнай спецыфікі фразеалагічных адзінак.

Парэміялогія. Прыказка як феномен народнай моўнай творчасці, дэрывацыйная база фразеалагізмаў. Нацыянальна-культурная семантыка парэміялогіі. Беларуская афарыстыка. Народная мудрасць пра пашану да слова і ролю мовы ў жыцці грамадства.

Прадмет і задачы фразеаграфіі і парэміяграфіі. Слоўнікі фразеалагізмаў і парэмій. Структура слоўнікавых артыкулаў. Асаблівасці перакладу фразеалагізмаў і парэмій. Тыповыя памылкі недакладнага выкарыстання фразеалагічных і парэміялагічных сродкаў мовы.

Тэма 4

Граматычныя нормы літаратурнай мовы і камунікатыўныя якасці маўлення

Марфалагічныя нормы літаратурнай мовы. Марфалагічныя варыянты ў межах нормы. Правільнасць маўлення і часціны мовы, іх сэнсава-граматычная характарыстыка (словаформы часцін мовы).

Лексіка-граматычныя разрады назоўнікаў, іх род і лік, разыходжанні ў параўнанні з рускай мовай. Асаблівасці склонавых формаў назоўніка.

Прыметнік як часціна мовы. Ступені параўнання якасных прыметнікаў. Асаблівасці канчаткаў якасных і адносных прыметнікаў. Формы прыналежных прыметнікаў пры адушаўлёных і неадушаўлёных назоўніках.

Характарыстыка прыслоўяў. Ступені параўнання і формы суб'ектыўнай ацэнкі прыслоўяў. Адрозненне прыслоўяў з прыстаўкамі ад іншых часцін мовы з прыназоўнікамі.

Семантыка-камунікатыўныя і граматычныя асаблівасці лічэбнікаў.

Прынцыпы класіфікацыі і функцыянаванне займеннікаў у маўленні.

Лексіка-семантычная і граматычная адметнасць (катэгорыі і формы) дзеяслова, яго вобразна-экспрэсіўныя якасці і роля ў маўленні.

Дзеепрыметнік і дзеепрыслоўе як атрыбутыўныя формы дзеяслова: граматычныя катэгорыі, адметнасць утварэння і ўжывання. Стылявая функцыя формаў дзеепрыметніка. Ад'ектывацыя дзеепрыметнікаў. Пераход дзеепрыслоўяў у іншыя часціны мовы.

Асаблівасці ўжывання службовых часцін мовы (прыназоўнікі, злучнікі, часціцы). Сінанімія прыназоўнікаў. Роля мадальных слоў, выклічнікаў і гукапераймальных слоў у маўленні.

Прычыны і віды парушэння марфалагічных нормаў мовы.

Сінтаксічныя нормы літаратурнай мовы. Сінтаксічныя сродкі выразнасці і багацця маўлення. Сістэма сінтаксічных адзінак. Словазлучэнне як сінтаксічная адзінка. Семантыка-сінтаксічныя адносіны паміж кампанентамі словазлучэння і сродкі іх выражэння. Пытанні этнасінтаксісу. Універсальнае і адмысловае ў сінтаксічных мадэлях беларускай мовы (пры супастаўленні з рускай мовай). Падпарадкавальная сінтаксічная сувязь кампанентаў словазлучэння і яе разнавіднасці: дапасаванне (поўнае і няпоўнае), прымыканне (уласнае і іменнае), кіраванне і яго нацыянальныя адметнасці (беспрыназоўнікавае і прыназоўнікавае).

Правільнасць ужывання канструкцый спалучэння слоў і канструкцый сказаў. Лагічнасць маўлення. Умовы лагічнасці: парадак слоў у сказе. Паняцце спалучальнасці. Лексіка-сінтаксічная спалучальнасць слоў у беларускай мове. Кантамінацыя. Сінтаксічная сінанімія сучаснай беларускай мовы (прыназоўнікавыя і беспрыназоўнікавыя канструкцыі). Асаблівасці канструкцый з аддзеяслоўнымі назоўнікамі. Нанізванне аднолькавых склонаў. Сінтаксічная сувязь лічэбнікаў з назоўнікамі і займеннікамі. Роля займенніка ў лагічнай і сінтаксічнай арганізацыі тэксту. Сінтаксічная роля дзеепрыметнікаў і дзеепрыслоўяў у сказе. Каардынацыя дзейніка і выказніка. Лагічныя і граматыка-стылістычныя асаблівасці спалучэння аднародных членаў у сказе. Прыназоўнікі і злучнікі пры аднародных членах.

Тэкст як асноўная камунікатыўная адзінка. Аб'ём паняцця «тэкст». Макратэкст. Мікратэкст (складанае сінтаксічнае цэлае (ССЦ) як мінімальная адзінка тэксту). Тыпы маўлення як функцыянальна-сэнсавыя разнавіднасці тэксту (апавяданне, апісанне, разважанне). Сродкі актуальнага члянэння і актуалізацыі тэксту (выказвання): парадак слоў, інтанацыя, лагічны націск, службовыя словы і інш. Роля кантэксту.

Прычыны парушэння сінтаксічных нормаў мовы. Тыповыя памылкі.

Тэма 5

Стылістыка і культура маўлення

Стылістыка як тэарэтычная база культуры маўлення. Дарэчнасць, выразнасць, багацце, чысціня і сцісласць маўлення.

Арталогія (культура мовы) як навука. Генезіс стылістыкі і арталогіі. Праблема суадносін стылістыкі і прагматыкі. Прагматычны падыход да стылістычных рэсурсаў мовы, функцыянальных стыляў і іх класіфікацыі, да пытанняў арталогіі. Паняцце «красамоўства». Роды і віды красамоўства. Гісторыя станаўлення і развіцця рытарычнай працы Беларусі. Красамоўства на Беларусі ў XII – XVII стст. Моўна-стылістычнае багацце твораў Кірылы Тураўскага, Францыска Скарыны, Васіля Цяпінскага, Сымона Буднага, Льва Сапегі і інш. «Практычная рыторыка» Сігізмунда Лаўксіміна (культурна-гістарычнае значэнне і актуальнасць).

Стылістыка. Паняцці «стыль» і «стылістычная якасць (стылявая рыса)». Стылістычная норма. Галіны сучаснай стылістыкі (функцыянальная стылістыка,

стылістыка тэксту, камунікатыўная стылістыка). Стылістычнае члянэнне мовы. Стыль (функцыянальны, маўленчы, індывідуальны); падстылі; маўленчыя жанры. Моўныя асаблівасці і формы (вусная і пісьмовая) рэалізацыі стыляў. Стылявыя адметнасці тэксту і сказа, стылістычная афарбоўка (канатацыя) слова. Стылістычныя рэсурсы мовы (эпітэты, метафары, параўнанні, перыфразы, фразеалагізмы, парэміі і інш.) як сродкі забеспячэння выразнасці і багацця (разнастайнасці) маўлення. Узаемадзеянне функцыянальных стыляў. Актуальныя працэсы ў сістэме функцыянальных стыляў.

Дарэчнасць кантэкстуальная, стылявая, сітуацыйная, асобасна-псіхалагічная. Сцісласць (лаканічнасць) маўлення. Сучасныя тэндэнцыі моўнай эканоміі і збыткунасці. Этычны аспект чысціні маўлення. Прычыны тыповых маўленчых і стылістычных памылак і іх класіфікацыя.

Камунікатыўныя якасці гутарковага маўлення (правільнасць, зразумеласць, эмацыйнасць, экспрэсіўнасць, непаўната выказвання, непадрыхтаванасць (адсутнасць папярэдняга адбору моўных сродкаў), аўтаматызм, нязмушанасць маўлення) і моўныя асаблівасці гутарковага стылю (гукавы аспект (інтанацыя) і тэмп маўлення; лексіка, адмысловыя сінтаксічныя канструкцыі і інш.). Функцыянаванне (прыватная, не сацыяльна значная сфера стасункаў), мэта (абмен меркаваннямі), рэалізацыя (пераважае вусная форма; пісьмовая форма: прыватнае ліставанне, цыдулкі, дзённікавыя запісы; від маўлення – маналог), пазамоўныя характарыстыкі (неафіцыйныя стасункі паміж удзельнікамі, непадрыхтаванасць маўлення, дыялог (палілог), непасрэдны ўдзел моўцаў).

Стыль мастацкай літаратуры як крыніца вобразнасці і выразнасці маўлення, эстэтычнага ўздзеяння, узбагачэння літаратурнай мовы.

Навуковы стиль і яго функцыянальна-камунікатыўныя характарыстыкі. Сістэма моўных сродкаў, марфалагічныя і сінтаксічныя асаблівасці. Кампазіцыйна-структурная арганізацыя навуковых тэкстаў. Жанры навуковай літаратуры (анатацыя, рэцэнзія, рэзюмэ, рэферат, тэзісы) і іх структурна-семантычны аналіз. Сродкі лагічнай сувязі ў навуковым тэксце. Спосаб выкладання навуковай інфармацыі. Трансфармацыйныя прыёмы кампрэсіі і разгортвання інфармацыі ў навуковых тэкстах.

Паняцці «тэрміналогія», «тэрмін», «тэрміналагічная сістэма». Агульнанавуковая і спецыяльная лексіка. Прафесіяналізмы і наменклатура. Гістарычныя вытокі фарміравання і паходжання беларускай тэрміналогіі. Дзейнасць Навукова-тэрміналагічнай камісіі ў 20-я гады XX стагоддзя. Асаблівасці развіцця сучаснай беларускай тэрміналогіі. Інтэрнацыяналізацыя і міжнародная ўніфікацыя навуковай тэрміналогіі. Праблема дакладнасці словаўжывання ў навуковым стылі.

Пераклад як складаная форма камунікацыі. Віды перакладу. Навуковы тэкст у камунікатыўным аспекце. Культура маўлення і пераклад тэксту. Правілы і спосабы (падстаноўкі і трансфармацыі) перакладу. Лінгвістычныя асаблівасці і праблемы перакладу з блізкароднасных моў. Дакладнасць і лагічнасць маўлення ў перакладах. Безэквівалентная лексіка і спосабы яе перакладу. Выкарыстанне

полісемантаў, сінонімаў, паронімаў, амонімаў. Спецыфіка беларускай граматычнай сістэмы і яе трансфармацыя пры перакладзе. Асаблівасці перакладу дзеепрыметнікаў з рускай мовы на беларускую. Стылістыка арыгінальнага і перакладнага тэкстаў. Памылкі, скажэнні, недакладнасці пры перакладзе. Праца са слоўнікамі і іншай дапаможнай літаратурай. Пераклад профільных тэкстаў. Тэхнічныя магчымасці і сродкі камунікацыі. Электронныя перакладнікі. Праблемы «машыннага перакладу». Стылістычнае рэдагаванне.

Афіцыйна-справавы стыль і яго жанры. Асноўныя адзінкі стасункаў: маўленчая падзея, маўленчая сітуацыя, маўленчае ўзаемадзеянне. Культура афіцыйных вусных і пісьмовых стасункаў. Лексічныя, марфалагічныя і сінтаксічныя асаблівасці мовы дакументаў. Моўныя стандарты (клішэ). Асобасна-псіхалагічны аспект маўлення падчас афіцыйных стасункаў.

Моўныя асаблівасці публіцыстычнага стылю, яго асноўныя функцыі (функцыя паведамлення (інфарматыўная) і функцыя ўздзеяння), падстылі і жанры. Беларуская рытарычная публіцыстыка XIX – XX стст. Полістылізм як асаблівасць сучаснай публіцыстыкі. Паняцці «інтэртэкстуальнасць» і «прэцэдэнтнасць». Прэцэдэнтныя феномены (тэксты, выказванні, сітуацыі, імёны) і моўная гульня ў СМІ.

Схема кампанентаў элементарнага акта камунікацыі: аўтар (адресант) – тэкст – адрасат. Тэкст (выказванне), сітуацыя і моўца. Устаноўка моўцы (прагматычнае значэнне выказвання). Рэферэнцыя моўцы (суаднясенне моўных зваротаў з прадметамі рэчаіснасці, абумоўленае намерамі суб'екта выказвання). Камунікатыўная інтэнцыя (прагматычная функцыя) выказвання (намер, мэта моўцы).

Асновы прамоўніцкага майстэрства. Псіхалогія публічнага выступу (прамовы): камунікатыўныя якасці публічнага маўлення, кампазіцыя, слоўнае афармленне і этапы падрыхтоўкі. Тэхніка маўлення. Эстэтычны кампанент культуры маўлення.

Этычны кампанент культуры маўлення. Нацыянальна-культурная спецыфіка беларускага маўленчага этыкету (этнаграфія стасункаў). Асаблівасці маўленчых паводзін у іншых соцыумах. Культура невербальнай камунікацыі. Мова жэстаў і выразу твару.

Пытанні стылістыкі, культуры мовы і маўлення ў працах беларускіх навукоўцаў (Фёдар Янкоўскі, Мікола Цікоцкі, Алесь Каўрус, Аляксандр Падлужны, Мікалай Абабурка, Арнольд Міхневіч, Рыгор Шкраба, Іван Лепешаў, Павел Сцяцко, Генадзь Цыхун, Ірына Шкраба і інш.).

Лінгваэкалагічнасць маўлення. Адказнасць моўнай асобы за культуру маўлення.

**ВУЧЭБНА-МЕТАДЫЧНАЯ КАРТА ВУЧЭБНАЙ ДЫСЦЫПЛІНЫ
«БЕЛАРУСКАЯ МОВА І КУЛЬТУРА МАЎЛЕННЯ»**

Дзённая форма атрымання вышэйшай адукацыі

№ раздзела, тэмы	Назва раздзела, тэмы	Колькасць аўдыторных гадзін							Літаратура	Формы кантролю ведаў
		Лекцыі	Практычныя заняткі	Семінарскія заняткі	Лабараторныя заняткі	Колькасць гадзін КСР				
						Л	ПЗ	Лаб		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1 семестр										
Тэма 1	Беларуская мова як найважнейшы складнік нацыянальнай культуры і самасвядомасці народа: гісторыя і сучаснасць.	2							[1, 2]	
	Беларуская мова ў сістэме славянскіх моў, у сусветнай моўнай супольнасці.		2						[1, 2, 5]	Апытанне (індывідуальнае / фронтальнае), заданні, прэзентацыі.
	Структура беларускай мовы. Функцыі літаратурнай мовы, формы мовы і маўлення.		2						[1, 2, 5]	Кантроль-тэст № 1 «Беларуская мова: гісторыя і сучаснасць. Мова і маўленне».
Тэма 2	Моўная норма і камунікатыўны аспект культуры маўлення. Фанетычныя, акцэнталагічныя, арфаэпічныя і арфаграфічныя асаблівасці беларускай мовы.	2							[1, 2, 5]	Экспрэс-тэст
	Сістэма нормаў беларускай літаратурнай мовы ў аспекце сінхроннай дынамікі.		2						[1, 2, 4, 5]	Экспрэс-апытанне, прэзентацыі, лінгвістычныя задачы.
	Моўныя нормы і камунікатыўныя якасці маўлення.		2						[1, 2, 3, 4]	Апытанне, прэзентацыі, камунікатыўна-маўленчыя заданні.
	Правільнасць як базавая камунікатыўная якасць маўлення.		2						[1, 2, 5]	Кантроль-тэст № 2 «Нормы мовы: арфаэпія, акцэнталогія, арфаграфія».

Тэма 3	Лексічныя, фразеалагічныя нормы літаратурнай мовы і камунікатыўныя якасці маўлення.	2							[1, 2, 5]	
	Сучасныя працэсы ў лексіцы беларускай мовы. Лексічная выразнасць, семантычнае багацце, дакладнасць і чысціня маўлення.		2						[1, 2, 3, 5]	Апытанне, камунікатыўна-маўленчыя заданні, прэзентацыі.
	Нацыянальна-культурны складнік у семантыцы слоў, фразеалагізмаў і парэмій.		2						[1, 3, 6]	Прэзентацыі, культурамаўленчы аналіз тэкстаў, пераклад.
	Лексіка-семантычныя, фразеалагічныя нормы і культура маўлення.		2						[1, 2, 3]	Кантроль-тэст № 3 «Лексіка-фразеалагічныя нормы».
Тэма 4	Граматычныя нормы літаратурнай мовы і камунікатыўныя якасці маўлення.	2							[1, 2, 5]	Экспрэс-тэст
	Граматычныя нормы: правільнасць, дакладнасць і лагічнасць маўлення.		2						[1, 2, 3, 5]	Апытанне, вучэбныя заданні.
	Марфалагічныя нормы ў сістэме часцін мовы.		2						[1, 2, 3]	Кантроль-тэст № 4 «Марфалагічныя нормы».
	Сінтаксічныя сродкі выразнасці і багацця маўлення.		2						[1, 2, 3, 5]	Апытанне, лінгвістычныя задачы.
	Сінтаксічныя нормы і культура маўлення.		2						[1, 2, 3, 4]	Кантроль-тэст № 5 «Сінтаксічныя нормы».
Тэма 5	Стылістыка і культура маўлення.	2							[1, 5, 6]	Экспрэс-тэст
	Функцыянальныя стылі, стылістычная якасць і стылістычная норма.		2						[1, 2, 5, 6]	Апытанне (індывідуальнае), прэзентацыі. Складанне рэзюмэ/напісанне анатацыі. Лінгвістычны аналіз тэкстаў.
	Пераклад як складаная форма камунікацыі. Дакладнасць і лагічнасць маўлення.		2						[1, 3, 5]	Пераклад і рэдагаванне спецыяльных тэкстаў.
	Стылістычныя рэсурсы мовы як сродкі забеспячэння выразнасці і багацця маўлення.		2						[1, 2, 5]	Творчае заданне (эсэ). Аналіз маўленча-камунікатыўных сітуацый і тэкстаў.
	Дарэчнасць і чысціня маўлення.		2						[1, 2, 5, 6]	Кантроль-тэст № 6 «Стылістыка і культура маўлення».
	Камунікатыўныя якасці, эстэтычны і этычны кампаненты культуры публічнага маўлення. Беларускі маўленчы этыкет.		2						[1, 2, 5, 6]	Апытанне (франтальнае). Прамовы. Дыскусія. Аналіз маўленча-камунікатыўных сітуацый і тэкстаў.
	Усяго гадзін	10	34							Экзамен

ІНФАРМАЦЫЙНА-МЕТАДЫЧНАЯ ЧАСТКА

Літаратура

Асноўная:

1. Навасельцава, І. І. Беларуская мова і культура маўлення : вучэб. дапам. / І. І. Навасельцава. – Мінск : БДЭУ, 2024. – 263 с.
2. Сучасная беларуская літаратурная мова : вучэбны дапаможнік / Д. В. Дзятко [і інш.] / пад рэд. Д. В. Дзятко. – Мінск : Выш. школа, 2020. – 588 с.

Дадатковая:

3. Багамолава, А. М. Стылістыка і культура беларускага маўлення : падручнік для студэнтаў устаноў вышэйшай адукацыі па філалагічных спецыяльнасцях / А. М. Багамолава, Г. К. Семянькова. – Мінск : РІВШ, 2023. – 392 с.
4. Навасельцава, І. І. Беларуская мова і культура маўлення : электронны вучэбна-метадычны комплекс па вучэбнай дысцыпліне для спецыяльнасці 1-23 01 02 «Лінгвістычнае забеспячэнне міжкультурных камунікацый (па напрамках)» / І. І. Навасельцава. – Мінск : БДЭУ, 2021. – Рэжым доступу: <http://edoc.bseu.by:8080/handle/edoc/90665> (дата доступу: 22.04.2024).
5. Навасельцава, І. І. Сучасная беларуская мова : практыкум / І. І. Навасельцава. – Мінск : БДЭУ, 2018. – 93 с.
6. Сучасная беларуская літаратурная мова : вучэбны дапаможнік / пад рэд. Д. В. Дзятко. – Мінск : Вышэйшая школа, 2020. – 588 с. – ISBN 978-985-06-3185-5. – Тэкст : электронны // Лань : электронна-бібліятэчная сістэма. – URL: <https://e.lanbook.com/book/193885> (дата звароту: 22.04.2024). – Рэжым доступу: для аўтарыз. карыстальнікаў.

Слоўнікі:

1. Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы : больш за 65000 слоў. У 2 т. Т. 1. А–Н / уклад. : І. Л. Капылоў [і інш.] ; пад рэд. І. Л. Капылова. – Мінск : Беларусь, 2022. – 487 с.
2. Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы : больш за 65000 слоў. У 2 т. Т. 2. Н–Я / уклад. : І. Л. Капылоў [і інш.] ; пад рэд. І. Л. Капылова. – Мінск : Беларусь, 2022. – 483 с.
3. Уласевіч, В. І. Слоўнік новых запазычаных слоў беларускай мовы / В. І. Уласевіч, Н. М. Даўгулевіч. – Мінск : Беларусь, 2023. – 175 с.

Інтэрнэт-рэсурсы:

1. <http://belarus.by> (афіцыйны сайт Рэспублікі Беларусь)
2. <http://elearning.bseu.by/course/view.php?id=1691> (Moodle)
3. <http://bnkorporus.info/>
4. <http://www.skarnik.by/tsbm/>
5. <http://www.interfax.by/> (правілы беларускай арфаграфіі і пунктуацыі)

Пералік пытанняў для правядзення экзамену

1. Сучасная беларуская мова як адна з асноўных формаў існавання беларускай нацыянальнай культуры. Канцэпцыі паходжання і асноўныя этапы развіцця беларускай мовы. Месца беларускай мовы ў сістэме славянскіх моў, у свеце.
2. Паняцці «мова», «маўленне», «моўная асоба», «маўленчая дзейнасць».
3. Паняцці «культура мовы» і «культура маўлення». Пурызм і лібералізм у пытаннях культуры мовы і маўлення.
4. Беларуская мова як культурны код нацыі, крыніца ведаў пра нацыянальную культуру народа. Паняцці «моўная карціна свету», «фонавыя веды».
5. Формы беларускай мовы (літаратурная і дыялектная мова). Функцыі літаратурнай мовы. Структура беларускай мовы. Адзінкі моўнай сістэмы.
6. Роля старабеларускай мовы ў ВКЛ. «Залаты век» у гісторыі развіцця беларускай мовы.
7. Асаблівасці ўтварэння новай беларускай літаратурнай мовы (XIX ст. – наш час). Беларусізацыя ў 20-я гады XX ст.
8. Беларуская мова на сучасным этапе і перспектывы яе развіцця. Формы беларускай мовы і маўлення.
9. Сістэма нормаў беларускай літаратурнай мовы. Норма і кадыфікацыя. Дынаміка і варыятыўнасць моўных нормаў. Прычыны парушэння моўных нормаў.
10. Праблемы беларуска-рускага двухмоўя. Моўныя ўзроўні беларуска-рускай інтэрферэнцыі. «Трасянка» як лінгвістычная з’ява.
11. Прасадычныя сродкі беларускай мовы. Склад і націск як фанетычныя адзінкі. Кампаненты і функцыі інтанацыі. Арфаэпічныя і акцэнталагічныя нормы.
12. Правільнасць маўлення як асноўная камунікатыўная якасць. Крытэрыі правільнасці.
13. Дакладнасць маўлення. Недакладнасць як маўленчая памылка. Лексічная спалучальнасць.
14. Лагічнасць маўлення. Умовы лагічнасці. Прычыны парушэння лагічнасці маўлення.
15. Дарэчнасць маўлення і яе кампаненты.
16. Багацце і выразнасць маўлення. Моўныя сродкі стварэння выразнасці.
17. Чысціня маўлення. Фактары, што парушаюць чысціню маўлення.
18. Сцісласць (лаканічнасць) маўлення. Тэндэнцыі моўнай збыткоўнасці з пункта гледжання культуры маўлення (плеаназм і таўталогія).
19. Слова як адзінства знака і значэння. Лексічнае і граматычнае значэнні. Шляхі змянення значэнняў слова. Унутраная форма слова. Матываваныя назвы.
20. Лексіка пісьмовага і вуснага маўлення (актыўная і пасіўная лексіка). Агульнаўжывальная лексіка і лексіка абмежаванага ўжывання. Функцыянальна-стылістычныя і эмацыянальна-экспрэсіўныя тыпы лексікі.

21. Лексічная выразнасць і семантычнае багацце маўлення. Полісемія і монасемія. Варыянтнасць у лексіцы.
22. Аманімія. Міжмоўная аманімія. Сінанімія. Антанімія. Паранімія.
23. Этнасемантыка слова. Беларуская безэквівалентная лексіка. Адметнасці перакладу безэквівалентных слоў.
24. Актыўныя працэсы ў лексіцы беларускай мовы канца XX – пачатку XXI стст. Новае ў беларускай лексіцы: словы, значэнні, выразы. Дэархівацыя (актуалізацыя) лексікі.
25. Сутнасць паняццяў «спецыяльная лексіка», «тэрмін», «тэрміналогія», «прафесійная лексіка», «наменклатурная назва».
26. Нацыянальна-культурны складнік у семантыцы фразеалагізмаў і прымавак. Адметнасці перакладу. Тыповыя памылкі недакладнага словаўжывання і выкарыстання фразеалагічных і парэміялагічных сродкаў мовы.
27. Марфалагічныя нормы ў сістэме часцін мовы.
28. Утварэнне і ўжыванне ў беларускай мове дзеепрыметнікаў і дзеепрыслоўяў. Асаблівасці перакладу дзеепрыметнікаў з рускай мовы на беларускую.
29. Сінтаксічныя моўныя нормы. Асаблівасці будовы сказаў і дзеяслоўнага кіравання. Кантамінаваныя канструкцыі.
30. Агульная характарыстыка функцыянальных стыляў (моўныя асаблівасці).
31. Стылістычныя рэсурсы і стылістычныя сродкі беларускай мовы. Стылістычныя нормы і тыпы стылістычных памылак.
32. Тэкст як асноўная камунікатыўная адзінка. Тыпы маўлення як функцыянальна-сэнсавыя разнавіднасці тэксту. Паняцце прэцэдэнтнасці тэксту. Прэцэдэнтныя феномены (тэксты, імёны, выказванні, сітуацыі).
33. Адметнасці перакладу тэкстаў розных стыляў з рускай мовы на беларускую. Праблемы «машыннага перакладу».
34. Навуковы стыль: падстылі, жанры і моўныя асаблівасці.
35. Афіцыйна-справавы стыль: падстылі, жанры і моўныя асаблівасці.
36. Публіцыстычны стыль: падстылі і жанры, лексічныя, марфалагічныя і сінтаксічныя асаблівасці. Полістылізм у публіцыстыцы.
37. Гутарковы стыль: камунікатыўныя і моўныя адметнасці.
38. Паняцце «красамоўства». Гісторыя станаўлення і развіцця рытарычнай працы Беларусі.
39. Прамоўніцкае майстэрства: псіхалогія публічнага выступу (прамовы) і этапы падрыхтоўкі да яго.
40. Культура невербальнай камунікацыі.
41. Этнаграфія зносін. Нацыянальна-культурная адметнасць беларускага маўленчага этыкету.
42. Маўленчыя паводзіны ў прафесійных зносінах.

Арганізацыя самастойнай работы студэнтаў

Для атрымання кампетэнцый па вучэбнай дысцыпліне важным этапам з'яўляецца самастойная работа студэнтаў.

На самастойную работу студэнтаў дзённай формы атрымання адукацыі вылучаецца 76 гадзін.

Змест самастойнай работы студэнтаў утрымлівае ўсе тэмы вучэбнай дысцыпліны з раздзела «Змест вучэбнага матэрыялу». Падчас вывучэння вучэбнай дысцыпліны выкарыстоўваюцца наступныя формы самастойнай работы:

- азнаямленне з вучэбнай праграмай вучэбнай дысцыпліны, са спісам рэкамендаванай асноўнай і дадатковай літаратуры, знаходжанне яе ў бібліятэцы і іншых даступных крыніцах, вывучэнне неабходнай літаратуры па тэме;
- паглыбленае вывучэнне тэм, асобных пытанняў і паняццяў падчас падрыхтоўкі да практычных заняткаў з выкарыстаннем матэрыялу вучэбнага дапаможніка «Беларуская мова і культура маўлення» (Мінск : БДЭУ, 2024) ці ЭВМК «Беларуская мова і культура маўлення», размешчанага ў электроннай бібліятэцы БДЭУ, тэрэтычных і практычных матэрыялаў на адукацыйнай платформе Moodle (elearning.bseu.by);
- праца з інфармацыйна-даведачнымі матэрыяламі і навуковай літаратурай падчас выканання індывідуальных (калектыўных) творчых заданняў (напісанне эсэ на зададзеную тэму), распрацоўкі прэзентацый для адказаў па тэмах заняткаў;
- аналітычная апрацоўка тэксту (анатаванне, складанне рэзюмэ);
- выкананне на занятках практыкаванняў, камунікатыўна-маўленчых заданняў, рашэнне лінгвістычных задач;
- падрыхтоўка і ўдзел у правядзенні актыўных формаў навучання (дыскусіі, віктарыны і пад.);
- падрыхтоўка да выступлення з прамовай на зададзеную тэму;
- падрыхтоўка да выканання формаў кантролю (кантроль-тэсты, вусныя апытанні, заданні творча-пошукавага характару і інш.);
- самакантроль шляхам выканання трэніровачных тэстаў і заданняў, змешчаных у вучэбным дапаможніку, ЭВМК ці на платформе Moodle па дысцыпліне;
- індывідуальныя кансультацыі з выкладчыкам;
- падрыхтоўка да здачы прамежкавай атэстацыі.

Эфектыўнай формай арганізацыі самастойнай работы студэнтаў можа стацца кантраляваная самастойная работа на адукацыйнай платформе Moodle (elearning.bseu.by), якая дазволіць праз паўтарэнне тэрэтычнага матэрыялу і выкананне па пройдзеных тэмах тэстаў спрактыкавацца ў набытых ведах і навыках, дыягнаставаць іх узровень і належным чынам падрыхтавацца да прамежкавай атэстацыі па вучэбнай дысцыпліне – экзамену.

Кантроль якасці засваення ведаў

Дыягностыка якасці засваення ведаў ажыццяўляецца ў рамках бягучага кантролю і прамежкавай атэстацыі.

Мерапрыемствы *бягучага* кантролю праводзяцца цягам семестра і ўтрымліваюць наступныя формы кантролю:

- індывідуальнае і фронтальнае (экспрэс) апытанне на аўдыторных занятках;
- выступленне з распрацаванай прэзентацыяй па тэмах заняткаў;
- індывідуальныя і калектыўныя маўленча-камунікатыўныя заданні, лінгвістычныя задачы; напісанне эсэ на зададзеную тэму;
- пераклад і рэдагаванне спецыяльных тэкстаў, аналіз тэкстаў;
- выступленне з прамовай на зададзеную тэму, удзел у дыскусіі;
- кантроль-тэсты па пройдзеных тэмах.

Вынік бягучага кантролю за семестр ацэньваецца адзнакай у балах па дзесяцібалавай шкале і выводзіцца з адзнак, выстаўленых падчас правядзення мерапрыемстваў бягучага кантролю на працягу семестра.

Патрабаванні да студэнта падчас праходжання прамежкавай атэстацыі.

Студэнт дапускаецца да прамежкавай атэстацыі па вучэбнай дысцыпліне пры ўмове паспяховага праходжання па вучэбнай дысцыпліне бягучай атэстацыі (выкананні мерапрыемстваў бягучага кантролю), прадугледжанай у пэўным семестры дадзенай вучэбнай праграмай.

Прамежкавая атэстацыя праводзіцца ў форме экзамену.

Методыка фарміравання ацэнкі па вучэбнай дысцыпліне

На падставе Палажэння аб рэйтынгвай сістэме ацэнцы ведаў, уменняў і навыкаў студэнтаў БДЭУ бал паспяховасці па выніках асноўных формаў бягучага кантролю разлічваецца па формуле:

$$Г_{асн} = \frac{\sum_{i=1}^n Г_{асн_i}}{n_{асн}},$$
 дзе n – колькасць атрыманых студэнтам ацэнак; $Г_{асн_i}$ – ацэнка па i -тай форме асноўнага кантролю; $n_{асн}$ – колькасць асноўных формаў кантролю.

Бал паспяховасці на практычных занятках разлічваецца па формуле:

$$Г_{пр} = \frac{\sum_{i=1}^n Г_{пр_i}}{n + m_n},$$
 дзе n – колькасць атрыманых студэнтам ацэнак; $Г_{пр_i}$ – ацэнка, атрыманая студэнтам на i -там практычных занятках; m_n – колькасць практычных заняткаў, прапушчаных без уважлівай прычыны.

Сярэднеўзважаны бал ($Г_{св}$) бягучай паспяховасці разлічваецца па формуле: $Г_{св} = Г_{асн} \times K_{асн} + Г_{пр} \times K_{пр}$, дзе $K_{асн}$ і $K_{пр}$ – вагавыя каэфіцыенты для адпаведнага віду кантролю, вызначаныя кафедрай. $K_{асн} + K_{пр} = 1$.

Выніковая ацэнка па дысцыпліне вызначаецца як акругленая да цэлага сума здабытку сярэднеўзважанага бала за бягучы кантроль і ацэнкі на экзамене на адпаведныя вагавыя каэфіцыенты: $Е_v = Г_{св} \times K_{бг} + Д \times K_э$, дзе $Д$ – ацэнка на экзамене, $K_{бг}$ і $K_э$ – вагавыя каэфіцыенты для адпаведнага віду кантролю, $K_{бг} + K_э = 1$.

ПРАТАКОЛ УЗГАДНЕННЯ ВУЧЭБнай ПРАГРАМЫ З ІНШЫМІ ВУЧЭБНЫМІ ДЫСЦЫПЛІНАМІ СПЕЦЫЯЛЬНАСЦІ

Назва вучэбнай дысцыпліны, з якой патрабуецца ўзгадненне	Назва кафедры	Прапановы для змен у змесце вучэбнай праграмы ўстановы вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне	Рашэнне, прынятае кафедрай, на якой распрацаваная вучэбная праграма (з пазначэннем даты і нумара пратакола)
1	2	3	4
Уводзіны ў агульнае мовазнаўства	КМЭЖ	Заўваг і прапаноў няма	